

INHOUD

Voorwoord	1
Colofon en praktische informatie	2
Verhuizing van het OCMW-archief naar het Stadsarchief	3
Interview met Dirk Vandegaer, voormalig archivaris van het Leuvense OCMW-archief	4
RERVM LOVANIENSIVM LIBRI XIII Het verhaal van een zestiende-eeuws (her)ontdekt handschrift	6
UITGELICHT Café Gambrinus	8

Beste Salsa!-leden,

Vlak na het verschijnen van onze vorige nieuwsbrief, vond de langverwachte verhuis van twee kilometer OCMW-archief naar het Stadsarchief plaats. Dankzij de meticuleuze voorbereidingen door medewerkers en vrijwilligers van het Stadsarchief – waarover je meer kan lezen in deze nieuwsbrief – kon het OCMW-archief op slechts drie dagen tijd in de rekken van het geacclimatiseerde archiefdepot in de Rijschoolstraat geplaatst worden. Deze verhuis is een belangrijke mijlpaal voor het Stadsarchief en bovendien het startpunt van een betere ontsluiting van het OCMW-archief, dat bijzonder waardevol is voor de sociale geschiedenis van Leuven vanaf 1795. Tot deze archiefcollectie behoren bijvoorbeeld archieven van wezen- en vondelingentehuizen, rust- en verzorgingstehuizen en allerlei andere initiatieven voor sociale ondersteuning. Verder in deze nieuwsbrief kan je in een interview met Dirk Vandegaer, voormalig OCMW-archivaris, meer lezen over de vroegere bewaaromstandigheden van het OCMW-archief en de daarbij horende uitdagingen.

Door een toevallige en gelukkige samenloop van omstandigheden, konden we als vriendenkring van het archief al op 17 mei uitpakken met een **nieuw cahier** dat grotendeels steunt op documenten uit het OCMW-archief, nl. **Het openbare jongensweeshuis te Leuven, 1926-1939**. Dit 18de cahier in onze reeks is van de hand van Lieven Peeters, die in 2000 zijn thesis over deze thematiek schreef. Maandenlang verrichte hij destijds onderzoek in de kelders van het OCMW-gebouw in de Andreas-Vesaliusstraat. Tijdens de voorstelling van het cahier vertelde de auteur ook erg beklijvend over de interviews die in het kader van zijn thesis had afgenomen van zeven oud-weesjongens. Dankzij die aanpak geeft het cahier een unieke inkijk in het dagelijkse leven van de weesjongens en schetst het bovendien een aangrijpend tijdsportret van de moeilijke levensomstandigheden in het Leuven van de jaren 1930. Het cahier kost €20 en is te koop in het Stadsarchief en verschillende Leuvense boekhandels. Salsa!-leden krijgen €5 korting bij aankoop van het cahier in het Stadsarchief.

Erfgoeddag was dit jaar een absolute recordeditie, met meer dan 11.000 bezoekers die op zondag 21 april naar Leuven afzakten. Een deel van de expo over 'Thuiszoekers' die het Stadsarchief voor deze gelegenheid uitwerkte, kan nog enkele weken bezichtigd worden in de leeszaal. Op Erfgoeddag zelf konden bezoekers er ook in gesprek gaan met thuiszoekers van vandaag, mensen die recent hun land hebben moeten verlaten en in Leuven op zoek zijn naar een echte thuis. Op Erfgoeddag werd ook **een nieuwe permanente opstelling in de hal van het Tweebronnengebouw** geopend. De installatie informeert bezoekers over de levendige geschiedenis van de site, waaronder het vroegere schoolleven in de Technische school en de architectuur van het unieke interbellumgebouw. De opstelling kan elke dag bezichtigd worden tijdens de openingsuren van Tweebronnen.

Blijf via onze website www.salsa-archief.be op de hoogte van alle activiteiten van SALSA! en volg het laatste nieuws over het stadsarchief via de facebookpagina www.facebook.com/stadsarchiefleuven

SALSA! vzw

Samen Actief voor het Leuvense StadsArchief
SALSA! Nieuwsbrief is een driemaandelijks nieuwsbrief, uitgegeven door SALSA! vzw, de Vriendenkring van het Leuvense Stadsarchief. Het abonnement is inbegrepen in de lidmaatschapsbijdrage voor de vzw.

Bovendien kan je in de hal van Tweebronnen nog tot 26 juni terecht voor een **tentoonstelling over de geschiedenis van het stemrecht**, een organisatie van het Stadsarchief, Bib Leuven en Linx+.

Als afsluiter van een bijzonder productief voorjaar, pakte het Stadsarchief eind mei uit met de **vernieuwde website voor het Itinera Nova-project**: www.leuven.be/itineranova. Op de nieuwe website worden de Leuvense stadsrekeningen en schepenbankregisters nog beter toegankelijk gemaakt; het gaat dan ook om twee bronnen uit het ancien régime (14de-18de eeuw) die een schat aan informatie bevatten over het dagelijkse leven in Leuven en Brabant. Dankzij het harde werk van personeelsleden en vrijwilligers van het Stadsarchief, zijn sinds de start van het project in 2009 maar liefst 100.000 akten van de schepenbank gedigitaliseerd en getranskribieerd. Het gaat vooral om 14de en 15de-eeuwse akten, die op deze manier toegankelijk worden gemaakt voor onderzoekers, Leuvenaars en andere geïnteresseerden. De nieuwe website heeft een sterk verbeterde en meer intuïtieve zoekmachine met meer filtermogelijkheden en de rubriek 'akte in de kijker' geeft voortaan een voorsmaakje van de rijkdom aan verhalen die in de schepenbankregisters verscholen zit. Neem dus zeker een kijkje op de nieuwe website! In het **najaar voorzien we een voorstelling van de vernieuwde website en de resultaten van het Itinera Nova-project** voor de Salsa!-leden. Een datum ligt momenteel nog niet vast, maar zullen we zo snel mogelijk aan jullie communiceren. Vergeet ook zeker niet **12 oktober** in jullie agenda te schrijven: op die dag organiseren het Stadsarchief en Salsa! nl. de jaarlijkse **Open Archiefdag met boekenverkoop**.

Veel leesplezier gewenst en graag tot binnenkort,
Het bestuur van Salsa! vzw

COLOFON

Redactie | Gilbert Huybens, Gustaaf Janssens,
Siegfried Slangen, Valerie Vrancken (eindredactie)
Redactieadres | Stadsarchief Leuven
Verantwoordelijke uitgever | Valerie Vrancken,
Blandenstraat 150, 3053 Oud-Heverlee
Beeldmateriaal | Stadsarchief Leuven, Jan Crab,
Fernand Bertrand, Atelier Grafiet
Druk | Drukkerij De Bie, Duffel
Vormgeving | AtelierAnnelies
www.atelierannelies.be

PRAKTISCHE INFORMATIE SALSA! VZW

Website | www.salsa-archief.be
E-mail | salsaarchief@gmail.com
Adres | Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Ondernemingsnummer | 0871.629.528
Bestuursleden | Jules Audiens, Fernand
Bertrand (ondervoorzitter), Koen Dobbelaere
(penningmeester), Hendrik Ollivier (secretaris),
Siegfried Slangen, Timo Van Havere en Valerie
Vrancken (voorzitter)
Erevoorzitter | Gustaaf Janssens

Lid worden? U kan lid worden van SALSA! vzw door overschrijving van €20 (voor gewone leden) of €40 (voor steunende leden) op volgend rekeningnr.: IBAN BE93 068-2420772-67. Dit lidgeld omvat de driemaandelijksse nieuwsbrief, mogelijkheid tot aankopen van de eigen publicaties met korting en gratis toegang tot de activiteiten van de vriendenkring.

Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Tel. 016/27 42 22
archief@leuven.be

Je kan de leeszaal bezoeken van maandag tot en met vrijdag van 9 tot 13 uur. Archiefstukken aanvragen en raadplegen kan alleen op afspraak.

ISSN: 2593-6212

Erfgoeddag in het Stadsarchief. Foto: Jan Crab

Verhuizing van het OCMW-archief naar het Stadsarchief

Sinds 1 januari 2019 maakt het OCMW Leuven deel uit van stad Leuven. De inkanteling van het OCMW betekende niet alleen dat de administratieve diensten werden samengevoegd, ook werd besloten dat de archieven moesten worden samengebracht onder één dak in Tweebronnen.

De belangrijkste reden voor de verhuis is de uitgebouwde infrastructuur in het Stadsarchief. Onze geklimatiseerde archiefdepots, met ruim twaalf kilometer archief, hebben allemaal een constante relatieve luchtvochtigheid (50-55 %) en temperatuur (18 °C). Een ander belangrijk voordeel is dat we de bijkomende twee kilometer OCMW-archief nu ook beter beschikbaar kunnen stellen aan geïnteresseerden binnen onze bestaande dienstverlening. Ruim een jaar werkten archiefmedewerkers samen met vrijwilligers en jobstudenten om de stukken te identificeren, schoon te maken en te voorzien van nieuwe zuurvrije archiefdozen. Tijdens deze voorbereidingswerken merkten we dat er op verschillende plaatsen in de kelders van het OCMW water insijpelde, wat op zijn beurt schimmelplekken op de archiefstukken veroorzaakte.

Na deze vaststelling hebben we dit probleem zoveel mogelijk ingedamd. Allereerst vormden we risicozones rond de 'hotspots' van het geïnfecteerde archief. Daarna hebben we bekeken hoe deze stukken in het Stadsarchief geplaatst zouden kunnen worden: de plannen en registers van het OCMW liggen in onze depots namelijk opgeslagen bij de andere registers en plannen van de stad. Om besmetting in ons archief te voorkomen, hebben we deze registers en plannen uit voorzorg laten bestralen. Ook de archiefdozen uit de risicogebieden hebben we apart laten bestralen en reinigen. Door desinfectie met gammabestraling kunnen we zeker zijn dat er geen levende schimmels binnenkomen in onze eigen depots. Naast levende schimmels vormen de microscopisch kleine schimmelsporen ook nog een beperkt risico op contaminatie via de lucht. Om dit probleem op te lossen, hebben we ervoor gekozen om een aparte filter te plaatsen in het depot waar de overige hoofdmoet van het OCMW-archief geplaatst zou worden. Zo kan er ook zeker geen verspreiding plaatsvinden via onze luchtkanalen naar de andere depots van het Stadsarchief.

Na deze extra voorzorgsmaatregelen kon de fysieke verhuizing van ruim twee kilometer archief eindelijk van start gaan. De eerste registers, plannen en archiefdozen die door de gespecialiseerde firma VANWAARDE werden bestraald en behandeld, arriveerden eind december 2023 in het Stadsarchief. Nu kon het grote puzzelwerk beginnen in ons registerdepot. Zo'n 210 meter aan registers kregen een specifieke

plek toegewezen afhankelijk van de diepte, hoogte en lengte van elke afzonderlijke reeks. Bij de identificatie van de stukken hadden we deze maten al genoteerd, waardoor de planning en plaatsing van de reeksen ter plaatse eenvoudiger werd. De behandelde archiefdozen kregen een plaats in het tot dan toe nog lege 'depot 2' in het Stadsarchief. In onze nieuwsbrief van maart 2022 bespraken we reeds de plaatsing van de extra rolrekken in dit depot om het volume van deze verhuizing op te vangen.

Voor de grote massa aan archiefdozen die nog overbleef in de kelders van het OCMW, hebben we een aparte verhuisfirma ingeschakeld. Tussen 25 en 27 maart 2024 werd er met twee verhuismotors van Vervae Verhuis op en neer gereden tussen het OCMW en Tweebronnen om deze klus te klaren. Daarbij werden alle archiefdozen in volgorde in de rekken van het Stadsarchief geplaatst. Inmiddels hebben we van alle stukken ook de locaties genoteerd, waardoor ze opvraagbaar zijn in de leeszaal of door de interne diensten. Het werk is daarmee nog niet gedaan. Los van onze bestaande taken, zullen we de komende jaren nog heel wat werk hebben aan het herverpakken, schonen en ontsluiten van de dossiers.

*Een verhuizer van Vervae Verhuis plaatst archiefdozen in de rolrekken van depot 2. Bovenaan de foto is de luchtfilterkast zichtbaar
Foto: Jan Crab*

Interview met Dirk Vandegaer, voormalig archivaris van het Leuvense OCMW-archief

salsa.
stadsarchief leuven samen actief

Siegfried Slangen

Dirk Vandegaer is al jaren één van de meest frequente bezoekers van de leeszaal van het Stadsarchief. Hij heeft er een indrukwekkende carrière opzitten: in zijn eentje hield hij zo'n veertig jaar het archief van het Leuvense OCMW draaiende. Tijdens die lange carrière als archivaris maakte hij heel wat veranderingen mee, die hij graag aan ons toelicht.

Tot de nieuwbouw van het OCMW-gebouw in de Andreas Vesaliusstraat in gebruik werd genomen, lag het OCMW-archief opgeslagen op de zolder van het oude jongensweeshuis. De bewaaromstandigheden van het archief waren niet geweldig. In de jaren 1920 besloot het Rijksarchief daarom om het ancien régime-archief weg te halen; het werd daarna geïnventariseerd door Marcel Bourguignon. De rest van het OCMW-

archief bleef op een hoop liggen op de zolder van het jongensweeshuis totdat de universiteit van Leuven begin jaren 1980 een project startte om orde te scheppen onder leiding van de historici Raymond Van Uytven, Jan Roegiers, Marcel Peeters en Leon Van Buyten.

Er werden ook archivarissen aangesteld: dat waren mijn twee voorgangers. De eerste vertrok na drie maanden en de tweede na een half jaar. In 1981 eindigde mijn legerdienst. Mijn vader – die als ontvanger werkte voor het OCMW – wist dat er een plaats vrijkwam en heeft mij voorgedragen. Ik ben toen gestart en heb zo'n veertig jaar lang voor het OCMW gewerkt tot mijn pensioen in 2020. Mijn laatste dagen vielen samen met de opkomst van corona in maart 2020. Voor mij werkte er ook conservator Maes voor het OCMW. Hij was vooral gericht op

kunst en na zijn pensioen heb ik dit werk ook nog een tijdje opgevolgd. Het Zwartzusterklooster werd destijds gebruikt als kunstdepot. Ik organiseerde toen de uitleningen van de kunstwerken en moest daarvoor ook de waarde bepalen. Eind jaren 80 is alle kunst overgebracht naar het museum (nu Museum M, red.).

Structuur aanbrengen

Toen ik startte was er nauwelijks orde in het archief. Het oude archief was een hoop papier in het oude weeshuis. De verhuizing naar de kelders van het centraal bestuur werd ook niet goed voorbereid. Alles werd door de technische dienst in vuilniszakken en dozen gestoken en neergezet in de nieuwe kelders. Rekken waren er nog niet. Iedereen kon vrij in en uit wandelen.

Ik heb zelf geschiedenis gestudeerd aan de KU Leuven met een liefde voor de zeventiende eeuw. Daarna heb ook nog een studie informatica en boekhouden gevolgd. De opleiding archivistiek bestond toen nog niet. Die studies hebben

Verschillende archiefstukken uit het OCMW-archief. Foto: Jan Crab

Een leeg OCMW-depot na de verhuizing. Foto: Jan Crab

mij zeker geholpen om de eerste reeksen samen te stellen en orde te scheppen. Informatisering was in het begin vooral een creatie van hopen papier, alles werd afgedrukt. Doordat ik informatica had gevolgd kon ik dat beter plaatsen in een archiefcontext.

Ook de selectielijsten van het Rijksarchief waren een grote hulp. In de jaren 1980 werden die uitgebracht voor de stedelijke administraties. Van Rijksarchivaris Persoons mocht ik die ook gebruiken voor het OCMW-archief. Dat was vooral handig voor personeelszaken, de dienst eigendommen en de financiële dienst. Vernietigingen hoefde ik niet aan te vragen zolang ik mij hield aan de lijsten. Destijds zat daar ook de boekhouding van het Sint-Pietersziekenhuis tussen. Het OCMW stond toen in voor de financiële organisatie van dit ziekenhuis. Begin jaren 1980 was ik daardoor ook verantwoordelijk voor dit archief. Tot dit archief behoorden bijvoorbeeld ook de medische dossiers van het ziekenhuis, maar enkele jaren later werd dit archief overgebracht naar Gasthuisberg.

Een ander aspect dat hielp om structuur aan te brengen, was dat professoren van de universiteit licentiaatsstudenten in het archief wilden plaatsen voor hun verhandelingen. Zo heb ik aparte blokken gemaakt van onderzoeksthema's voor het weeshuis, vondelingen, het werkhuis, stedelijk lager onderwijs, arme blinde vrouwen en begijnhoven.

Een kleine dienst in een grote organisatie

Mijn positie als archivaris was niet altijd eenvoudig. Archief is

voor andere diensten vaak niet zo belangrijk, waardoor ze niet altijd goed meewerkten. Bij een verhuizing moest het archief dan bijvoorbeeld snel meegenomen worden zonder zuivering van dossiers of selectie. Ik kreeg dan van sommige personeelsleden te horen "dat de archiefstukken wat hen betrof allemaal vernietigd mochten worden en dat bewaring niet belangrijk was".

Door de grote hoeveelheden papiercreatie, was het als archivaris niet makkelijk om controle te houden op de sociale dossiers. Er werd bovendien van mij verwacht dat ik regelmatig publiceerde, maar aangezien ik zelf bijna alles moest doen, had ik daar te weinig tijd voor. In de praktijk is dat er dus nauwelijks van gekomen. Ik heb wel gepubliceerd over de materniteit, vondelingen, de wezenkamer en de Leuvense demografie in de zeventiende eeuw.

Ook de behuizing vormde een constante uitdaging. Aanvankelijk was er een binnentuin in het gebouw en daar lekte het constant. Ze hebben daar later de ontvangstruimte van gemaakt. Helaas waren de problemen daarmee niet opgelost. Ook via de buitenmuren kwam er water binnen of via de leidingen en afvoeren die door de kelders liepen.

Elke dag startte ik om 6u30 met werken en ik had veel vrijheid om te doen wat ik wilde doen. Ik werkte veel in de kelders, maar had ook een bureel op de bovenverdieping. Dat was een redelijk grote ruimte waar ik ook mensen kon ontvangen voor opzoeken.

Studenten begeleiden

Het leukste aan mijn werk vond ik het begeleiden van studenten. Dat was

ook nuttig om de rijkdom van het archief ruimer bekend te maken. Ik liet de studenten vooral onderzoek doen; het structureren van het archief deed ik zelf. Al zijn er ook wel twee studenten archivistisch geweest die enkele reeksen archief hebben beschreven.

Als ik nu nog een student had, zou ik die over het negentiende-eeuwse Sint-Pietershospitaal (of Burgerlijk hospitaal) laten werken. De inschrijvingsregisters van deze instelling zijn interessante bronnen. Aan de hand van de woonplaats van de patiënten zou je kunnen onderzoeken tot waar de invloedssfeer van het hospitaal reikte. Je zou zo de uitstraling van de instelling kunnen meten ten opzichte van andere ziekenhuizen in Brussel, Aarschot, Mechelen en Tienen.

Een ander interessant onderwerp is de afbouw van het patrimonium van het OCMW. Tot 1918 was het OCMW van Leuven het rijkste van Vlaanderen, alleen Brugge was nog groter. Na de Eerste Wereldoorlog is er veel patrimonium verkocht. Je kon toen nog patrimonium verkopen om steun te verlenen. Tegenwoordig mag dat niet meer. Om de nieuwbouw van het Sint-Pieterziekenhuis te bekostigen, is er ook veel patrimonium verkocht.

Mijn favoriete archiefstuk dateert van net voor de Eerste Wereldoorlog. Het is een boekje met foto's en een enquête over de Leuvense woonomstandigheden in 1909.

Pensioen

Mijn laatste drie jaar als OCMW-archivaris stond ik op de loonlijst van de Stad, als een soort voorafspiegeling van wat er met het archief zelf ook zou gebeuren. Nu ik met pensioen ben, heb ik mijn oude liefde voor de zeventiende-eeuwse geschiedenis weer opgepakt. Momenteel ben ik de stadsrekeningen van deze eeuw aan het doornemen. Die evolueren van decennium tot decennium. Bij de analyse ervan merk je dat de stadsadministratie steeds consequenter wordt.

De in de zeventiende eeuw heropgebouwde abdij van Vlierbeek heeft ook een speciale plek in mijn leven. Ik heb mijn hele leven in de parochie gewoond en sinds enkele jaren woon ik zelfs in de abdij, waar ik mij vaak uitleef in de moestuin.

RERVVM LOVANIENSIVM LIBRI XIII

Het verhaal van een zestiende- eeuws (her)ontdekt handschrift

salsa
samen actief
stadsarchief leuven

Gilbert Huybens

Sedert 1908 leidt het handschrift *Rervm Lovaniensivm Libri XIII* van de Leuvense hoogleraar Johannes Molanus (1533-1585) een opvallend bestaan in de bibliotheek van de benedictijnenabdij Keizersberg Leuven. Het is in het Latijn geschreven, bevat passages in de volkstaal en werd in 1861 uitgegeven. In vorige eeuwen circuleerde het onder de titels: *Historiæ Lovaniensis*, *De Rebus Lovaniensibus* en *Annales urbis Lovaniensis*. De auteur vormde met Petrus Divaeus (1536-1581) en Willem Boonen (ca. 1547-1618) een triumviraat dat veel archiefonderzoek heeft verricht naar historische gebeurtenissen en personages uit het verre verleden van de Dijlestad. In november 2023 werd het handschrift tijdelijk in bewaring gegeven aan het Stadsarchief om gedigitaliseerd te worden. Maar welk parcours legde het af om uiteindelijk op Keizersberg te belanden? Een poging tot reconstructie.

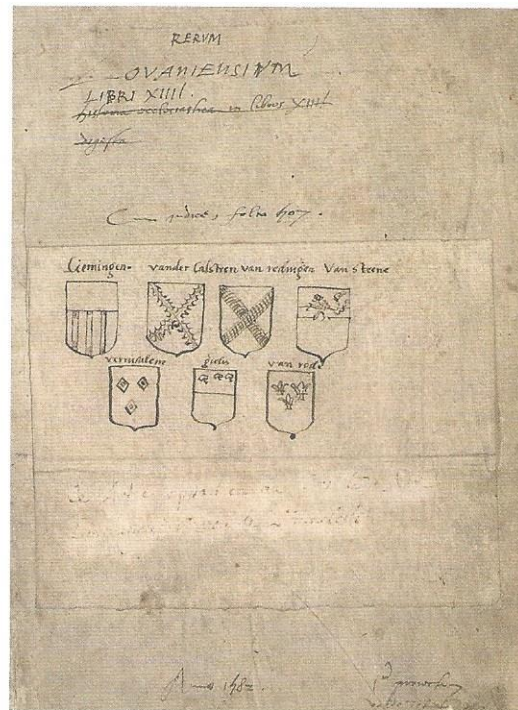
1582: Johannes Molanus, auteur van een omvangrijk theologisch, historisch en hagiografisch oeuvre, verzamelde op basis van archieven uit kerkelijke instellingen, de stadsadministratie en de universiteit een overvloed aan informatie over de geschiedenis van Leuven en haar universiteit. Door een opeenstapeling van feiten, namen en jaartallen, die in 'veertien boeken' [hoofdstukken] zijn verwerkt, biedt zijn handschrift geen volledig en afgerond verhaal. Maar aangezien hij zoveel materiaal – dat in de loop der tijd verloren of verspreid raakte – *de visu* had geraadpleegd, is en blijft de intrinsieke waarde van zijn handschrift onbetwistbaar.

Beschrijving van het handschrift: in-4° (39 x 22 cm), 525 genummerde folio's [1050 pagina's] met vergissingen, 18 folio's ontbreken, 109 folio's bleven blanco voor bijkomende aantekeningen. Vier verschillende watermerken. Op het titelblad: *RERVVM | LOVANIENSIVM | LIBRI XIII. | Historia ecclesiastica in libros XIII | digesta | Cum indice, folia 507*, de wapenschilden van de zeven Leuvense geslachten, het grotendeels gewist handgeschreven eigendomsmerk: *Ce [livre] appartient[t] au comte [de] Liminghe baron de Limelette*, het jaartal **1582**. Op de rugtitel van de originele boekband: *Molanus de Rebus Lovaniensibus M.S.*

1585 | 1596: Na het overlijden van Molanus deponeerde Henricus Cuyckius (1546-1609), testamentuitvoerder, kapitteldeken van de Sint-Pieterskerk en vanaf 1596 tweede bisschop van Roermond, het handschrift in het stadsarchief, waar Jean-Baptiste Gramaye (1579-1635) het consulteerde voor de uitgave van zijn *Geschiedenis van Brabant*.¹

1609 – 1739 : In zeventiende- en achttiende-eeuwse biobibliografische werken draagt het handschrift de titel *Annales urbis Lovaniensis*:

1609 A. Miraeus, *Elogia belgica sive illustrium belgi scriptorum*, Antwerpen, p. 33.

Titelblad van het Molanus-handschrift

- 1623** V. Andreas, *Bibliotheca Belgica*, Leuven, p. 513; 1643², p. 540.
1624 A. Sanderus, *De scriptoribus Flandriae*, Antwerpen, p. 101.
1628 Fr. Sweertius, *Athenae Belgicae*, Antwerpen, p. 452.
1683 A. Teissier, *Les éloges des hommes savans*, Genève, vol. II, p. 23; Leiden, 1715⁴, vol. III, p. 355.
1697 J. Mollerus, *Homonymosopia Historico-Philologico-Critica*, Hamburg, p. 957.
1734 J.-P. Nicéron, *Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres*, Parijs, vol. XXVII, p. 43.
1739 J.-F. Foppens, *Bibliotheca Belgica*, Brussel, vol. II, p. 696.

Andreas (1588-1655), eerste bibliothecaris van de universiteit, schreef dat hij 'vele onvolmaakheden' in de *Annales* had gezien [1643²: *Vidi eos, sed multos et imperfectos*]. De titels in de uitgaven van 1683, 1697 en 1734 zijn aangevuld met 'ac obsidionis illius historia. Lovanii 1572'. Het jaartal verwijst niet naar een vermeende uitgave van de *Annales*² maar naar de *Belegering van Leuven* in september 1572 door Willem van Oranje (1533-1584).³

1769 | 1775 : Charles Ruelens (1820-1890), medewerker van de Koninklijke Bibliotheek van België (KBR), noteerde dat het handschrift in 'april 1769' op een Leuvense boekenveiling was verkocht door boekhandelaar Joannes Franciscus Van Overbeke (1727-1810) [art. cit., p. 180]. Die informatie had hij gevonden in papieren van de Brusselse drukker-boekhandelaar Josse Ermens (1736-1805) [KBR, Hss. 17807-17815]. Louis Alvin (1806-1887), hoofdbibliothecaris van de KBR, verwees eveneens

1 J.-B. Gramaye, *Historia Brabantica*, Leuven, 1606, p. 8 (ex archivis oppidi).

2 L. Michaud, *Biographie universelle et ancienne*, Parijs, vol. XXVIII, 1853, p. 516.

3 G. Huybens, *Memorabilia Lovaniensia. Leuven 1569-1582. Vijf wetenswaardigheden*, Leuven, 2013, p. 15-16.

naar de verkoop [art. cit., p. 188-189]. Volgens Pierre de Ram (1804-1865), rector van de KU Leuven, vond die plaats 'vers 1775' [op. cit., p. XC]. De koper was Philippe-Joseph van den Berghe (1725-1810), sedert 6 december 1761 'graaf de Limminghe' en vanaf 1 september 1775 'baron de Limmelette'. Beide titels staan op het titelblad van het handschrift. Daaruit zou men kunnen afleiden dat de graaf het handschrift ten vroegste in september 1775 heeft verworven, tenzij hij het al in april 1769 in zijn bezit had en er later zijn titulatuur heeft bijgeschreven. Noch in de KBR, noch in het universiteitsarchief van de KU Leuven – dat een uitgebreide verzameling bezit met veilingcatalogi van Van Overbeke – vond ik enig spoor van die verkoop.

1773 | 1813 | 1822 | 1836 | 1855 : Graaf Philippe-Joseph bezorgde het handschrift aan Jean-Noël Paquot (1722-1803), bibliothecaris van de universiteit, die er een afschrift van maakte. In 1773 verklaarde hij dat hij het handschrift 'ooit in handen heeft gehad' [quos aliquando prae manibus habui: tussen 1769 en 1773?].⁴ In januari 1813 verkochten diens erfgenamen al zijn handschriften aan de Gentse bibliofiel Charles van Hulthem (1764-1832). Die stelde in 1822 de jonge historicus Frédéric de Reiffenberg (1795-1850) voor het afschrift te publiceren. Er volgden vergeefse onderhandelingen met twee Leuvense drukkers.⁵ Na Van Hulthems overlijden werd zijn enorme bibliotheek – 31.685 titels – door Auguste Voisin (1800-1843) geïnventariseerd [*Bibliotheca Hulthemiana*. Gent, 1836-1837, 6 delen], in 1836 door de Belgische regering aangekocht en in de KBR ondergebracht. Het afschrift van Paquot leek toen onvindbaar. Nochtans had hij het in het tweede deel van zijn omvangrijke *Notices de livres, ou Bibliographie universelle* ingelast [Voisin, deel 6, nr. 881 = KBR, Hs. 17715-16]. Op het titelblad schreef Van Hulthem: 'M. Paquot a inseré dans ce volume, après la page 542, une belle copie faite de sa main du Joannis Molani [...], *Historiae Lovaniensium libri XIV*, contenant 172 pages'. De 'ontdekking' van het afschrift in 1855 ging niet onopgemerkt voorbij:

• C[harles] R[uelens], 'Historiae Lovaniensium libri XIV auctore Joanne Molano', in *Bulletin du bibliophile belge*, 11/2 (1855), p. 179-186.

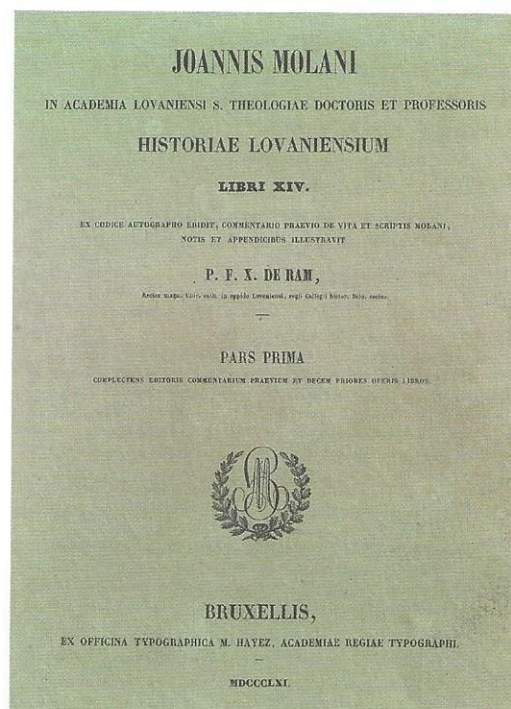
• [Alvin], 'Découverte de la copie du manuscrit de Jean Molanus, intitulé: *Historiae Lovaniensium libri XIV*', in *Bulletin de l'Académie royale des sciences, des lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, 20/2 (1855), p. 185-190.

• P[olydore] C[harles] V[an] D[er] M[eersch], 'Découverte d'une copie manuscrite de l'Histoire de Louvain, par Molanus', in *Messenger des Sciences historiques, des Arts et de la bibliographie de Belgique*, 1855, p. 505-506.

Hoofdbibliothecaris KBR Louis Alvin drong er bij de Academie op aan het afschrift te publiceren. De uitgave ervan zou aan De Ram worden toevertrouwd. Of hij het aanbod aanvaardde, wordt nergens bevestigd. Wel kreeg Edward van Even (1821-1905) inzage in het afschrift en wijdde er een publicatie aan: 'Nederlandsche kunstenaers, vermeld in de onuitgegevene geschiedenis van Leuven, van J. Molanus († 1585)', in *De Dietsche Warande*, 4 (1858), p. 15-43.

1820 | 1857: Alvin signaleerde dat het Molanus-handschrift omstreeks 1820 in handen was van Pauline de Limminghe (1791-1860), kleindochter van graaf Philippe-Joseph en 'religieuse à Gand'.⁶ Het bericht, afkomstig van haar broer graaf Eugène-François (1797-1870), werd via de Naamse historicus Jules Borgnet (1817-1872) in juli 1857 ook aan De Ram meegedeeld [op. cit., XCIV]. Pauline was in februari 1813 ingetreden bij de *Dames du Sacré Coeur* in het klooster van Doornzele bij Evergem. In 1832 vertrok ze met Sophie Barat (1779-1865), stichteres van de congregatie, naar Italië waar ze overste werd van een klooster in Turijn en in Milaan, waar ze overleed.⁷

1857 | 1861 : Graaf Eugène-François, voorlaatste bezitter van het handschrift, gaf het eind december 1857 aan De Ram in bruikleen. Diens tweedelig boek verscheen in 1861. Het bevat een biografie en een werkenlijst van Molanus (p. VI-XCIX), de transcriptie van het handschrift met voetnoten (p. 1-887), de statuten van de oude universiteit (*bijlage*: p. 891-1181), een *Codex chronologica-diplomaticus* (p. 1183-1298), een gedetailleerd personen- en plaatsregister (p. 1299-1354) en een index op deel 2 (p. 1355-1371).

Titelblad van de uitgave door P. de Ram

1899 | 1908 : In 1899 stichtten de benedictijnen van Maredsous de abdij Keizersberg Leuven. De eerste abt, dom Robert de kerchove d'Exaerde (1846-1942), onderhield jarenlang vriendschappelijke contacten met graaf Léon de Limminghe (1826-1891), laatste telg van het adellijk geslacht, en zijn echtgenote Marie-Louise du Mortier (1828-1908). Bij haar overlijden schonk de gravin een aanzienlijk deel van de familiebibliotheek, waaronder het Molanus-handschrift, aan de abdij.

4 P.-L. Danes, *Generalis Temporum Notio*, Leuven, 1773, p. 448.

5 F. de Reiffenberg, 'Mémoires littéraires de J. N. Paquot annotés par M. Ch. Van Hulthem', in *Annuaire de la Bibliothèque Royale de Belgique*, 10 (1849), p. 71.

6 *Annuaire de la noblesse de Belgique*, 6 (1852), p. 236; F.-V. Goethals, *Miroir des notabilités nobiliaires de Belgique*, Brussel, 1857, vol. I, p. 601.

7 L. Baunart, *Histoire de Madame Barat: fondatrice de la Société du Sacré-Cœur*, Parijs, 1876, vol. II, p. 54-55, 567.

Interieurfoto's van Leuvense winkels, restaurants en drankgelegenheden zijn zeldzaam. Daarom presenteren we in deze aflevering graag een foto van de gelagzaal van Café Gambrinus aan de Grote Markt.

Het eerste Leuvense café met de naam "Au Gambrinus" was gevestigd op de hoek van de Boekhandel- en de Eikstraat. Het werd uitgebaat door de brouwersfamilie Van Tilt en was vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw één van de toonaangevende cafés voor de Leuvense gegoede burgerij. Het lokaal was ingericht met een typisch 19de-eeuws interieur met eikenhouten lambriseringen, lederen banken, spiegel, toog en glazenkast. Tegen de muren boven de rug van de zitplaatsen in de zaal werden houten panelen geplaatst, versierd met renaissancestische taferelen met vazen en plantmotieven. Men vindt er ook drie opschriften in terug: "Art", "Progrès" en "Industrie" en een cartouche vermeldt het jaartal 1896.

Boven de lambrisering hingen schilderijen met de allegorie van het bier en van het vertier met muziek en wijn. Ze werden in opdracht van de bierbrouwerij "Bürgerliches Bräuhaus München" uitgevoerd. Deze brouwerij verleende aan het café het alleenrecht op de verkoop van dit Duitse bier. Het grootste schilderij werd gesigneerd door E. Meyer en stelt een liggende gratie voor, die de kunst van het bierbrouwen symboliseert.

Toen uitbater Leon Van Tilt overleed, kwam er een einde aan de mannelijke nazaten van de tak van deze lokale brouwersfamilie. Zijn erfgenamen verkochten huis en handel aan Pierre-Hubert Van Mechelen. Samen met zijn vrouw nam

hij in 1902 het café over. Ook het hotel-restaurant Métropole op de hoek van de Vital Decosterstraat en de Bondgenotenlaan werd door dit echtpaar uitgebaat. In 1922 verkocht Van Mechelen omwille van een erfeniskwestie zijn pand op de hoek van de Boekhandelstraat en in 1932 verhuisde het café onder dezelfde naam naar een van de pas voltooide wederopbouwpannen aan de Grote Markt. Het fraaie interieur van het oude café werd hier geïntegreerd. Ook het 20 cm hoog beeldje in wit metaal van een ridder met een pint schuimend bier in de hand verhuisde mee en kreeg een plaats in het tochtportaal.

In de jaren 1950-1960 werd het café druk bezocht door kaartspelende studenten. De Koninklijke Antwerpse Studentenkring en le Carolo uit Charleroi hadden er hun clublokaal. Vlaamse en Waalse studenten genoten dus in hetzelfde café van hun biertje of "café glacé", maar ze zaten er wel gescheiden: de Walen links en de Vlamingen rechts.

De Gambrinus ziet er vandaag nog steeds eender uit en ook de uitbating is al voor de vierde generatie in handen van de familie Van Mechelen. Maar het cliënteel is mettertijd wel veranderd; de studenten zijn vervangen door Leuvenaars en toeristen en tegenwoordig mag ook iedereen vrij kiezen waar men wil zitten: buiten of binnen, links of rechts.

Interieur van Brasserie Gambrinus, gefotografeerd door Jan Bartelsman en bewerkt met verdunde olie verf (J. Bartelsman, Belgische Café-interieurs. Een fotografische ontdekkingsreis langs Belgische cafés, Amsterdam, 1991.)